

МИЛИЦА Б. ПАСУЛА¹
УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ОДСЕК ЗА ГЕРМАНИСТИКУ

ЈОВАН ГРЧИЋ И НЕМАЧКА КЊИЖЕВНОСТ

САЖЕТАК. Јован Грчић био је врсни познавалац немачког језика и културе и један од истакнутих српских интелектуалаца на прелазу између XIX и XX века. Његова преводилачка делатност пала је, међутим, деценијама касније у заборав и представља непознаницу данашњој читалачкој и научној публици. Циљ рада је да се укаже на изузетан допринос Јована Грчића на пољу немачко-српских културних веза, као и да се истакну и анализирају најзначајнији елементи његове преводилачке поетике.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Јован Грчић; преводилачка поетика; књижевно превођење; немачка књижевност.

Јован Грчић (1855–1941) био је књижевник, преводилац и професор српског, латинског, грчког, немачког и мађарског језика и књижевности у Српској православној великој гимназији у Новом Саду. Његова књижевна делатност, поред оригиналног стваралаштва, обухвата и велики број превода и прерада, књижевних и уметничких критика и рецензија, а у историји српске књижевности посебан допринос даје оснивањем часописа *Спиражилово*, чији је био и главни уредник (1885–1888. и 1892–1894), као и уређивањем *Јавора* (1889–1991) и *Новой йозоришша* (1909) (*Енциклопедија Српској народној йозоришша*).

¹ milica.pasula@ff.uns.ac.rs

Рад је примљен 25. јуна 2018, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 18. март 2019.

Живот и дело Јована Грчића пали су, крајње неочекивано и не приметно, у заборав историје српске књижевности. На врхунцу слављења српске уметности и културе, у периоду интензивног трагања за националним идентитетом, на прелазу између XIX и XX века, име Јована Грчића посебно се ценило и истицало као уважавана инстанца која, не само да је пружала подршку младим песницима и уметницима већ и оштром критичком речју дефинисала развој српске књижевности. Грчић свој обимни књижевни рад обухвата библиографијом под насловом *Мој књижевни рад за ђедесет и више година*, која сведочи о дивљења вредном броју прерада и превода које аутор оставља за собом (Грчић, 1927, стр. 15–20).

Грчићев преводачки опус у највећој мери обухвата прераде и преводе са немачког језика. Анализирајући поменуте преводе, тешко је установити преводиочев укус, као и критеријуме одабира оригиналних текстова, са којима преводац жели да упозна српску читалачку публику. Преводи издати у засебним књигама великим делом подразумевају обимније (прозне) оригинале попут Хајзеових [Paul Heyse] тзв. италијанских новела, Хамерлинговог [Robert Hamerling] романа *Асијасиа: роман из живоја сџарих Јелина*, али и драмских остварења *Сафа* и *Јеврејка Толеђанка* Франца Грилпарцера [Franz Grillparzer]. Може се претпоставити да је одабир споменутих дела пре свега зависио од значаја и популарности писаца. Нобелова награда за књижевност, коју је Хајзе добио 1910. године за своје књижевно стваралаштво, није могла утицати на Јована Грчића. Његови преводи новела потичу из периода од 1877–1888, дакле, знатно пре доделе ове престижне награде. Роберт Хамерлинг, цењени аустријски песник из друге половине XIX века, писац драмских и епских дела, данашњој читалачкој публици, па чак и историјама немачке и аустријске књижевности, остаје у потпуности непознат. Његов тротомни роман *Асијасиа* (1876) посебно се истиче својом епском ширином и минуциозним украшавањима, која у први план стављају антички миље Периклове Атине (Kühlmann, 2009, стр. 632). Франц Грилпарцер, с друге стране, сматра се кључним писцем аустријског бидермајера и зачетником аустријске националне књижевности. Грчићеви преводи Грилпарцерових дела на српски језик бројчано су најприсутнији. Поред две споменуте драме, треба навести и преводе стихованог дијалога *Сципион и Ханидал* (објављен у *Јавору*, 1891), драмске трилогије *Злајно руно* (РОМС, инв. бр. М. 9.786) и драме *Морски и љубавни вали* (РОМС, инв. бр. М. 299).

Последња два превода нису објављена, а рукописи се налазе у Рукописном одељењу Матице српске (РОМС) у Новом Саду. Редови који следе показују како је Милан Савић (1845–1930), наш познати писац, преводилац и дугогодишњи секретар Матице српске, одао признање како аутору Грилпарцеру тако и Грчићу као преводиоцу:

„Од Грилпарцерових драма нема код нас много преведених. [...] По нас је од велике користи, што се баш госп. Грчић подухватио да преведе Грилпарцера, књижевник, који подједнако добро влада и српским и немачким језиком. Тако ће онда наш свет имати савесно и вешто израђен препев тога великог немачког драматика, којег литерарна историја, као драматика, увршћује одмах иза Шилера, упоредо с Клајстом“ (Савић, 1904, стр. 103–104).

Интересантно је да ће и Милан Савић, цењени учењак свога доба, попут Грчића, пасти у заборав српске историје књижевности. Миливој Ненин (2011, стр. 27–28) примећује:

„Милан Савић данас у српској књижевности готово да не постоји. Његове 'шаљиве игре' некада веома популарне више се не играју, његови текстови се не узимају озбиљно, а о њему се прича као о представнику прошлих времена... (Ствар је тако постављена као да Милан Савић никада и није живео у свом времену, већ увек у прошлом!)“

Може се само изразити жаљење и нада да ће, попут Нениновог покушаја да „оживи“ значај Милана Савића, и Грчићев немерљиви допринос српској култури поново наићи на разумевање и уважавање.

Од књижевних дела немачких великана Грчић се опробао у превођењу Гетеовог [Johann Wolfgang Goethe] комада *Браћ и сесџра* (*Die Geschwister*) и Шилерове [Friedrich Schiller] *Неве Месињанке* (*Die Braut von Messina*) (Шилер, 1914). Оба превода настала су 1914. године, у периоду Грчићевог боравка у Столном Београду (Székesfehérvár), и оба остају у рукопису, о чему је преводилац посведочио како у својој библиографији (Грчић, 1927, стр. 18) тако и у другом тому својих *Порџреџа с џисама* (Грчић, 1924, стр. 120–121).² И у случају ова два драмска дела, Грчићеви критеријуми избора не могу се означити као транспарентни.

Гетеова једночинка *Браћ и сесџра*, у секундарној литератури означена као „интимна драма“ (Kaiser, 1953, стр. 558) и „пригод-

² Превод Гетеовог комада спомиње се у Грчићевој библиографији, али не и у 2. тому *Порџреџа с џисама* (Пасула и Бели-Генц, 2017, стр. 872).

но дело“ (Clairmont, 2004, стр. 142), написана је 1776. у сврху извођења на сцени Вајмарског позоришта (Liebhabertheater), чији је управник Гете постао управо те године. Иако интерпретације поменутог драмског остварења указују на вишезначност и вишеслојност текста (уп. Clairmont, 2004, стр. 146–152), оно остаје у сенци великих остварења Гетеовог живота и рада у Вајмару и заузима крајње периферан положај у целокупном стваралаштву немачког великана.

Грчићев одабир управо овог комада може се објаснити непостојањем превода ове драме на српски језик. Гетеова капитална дела попут романа *Јаги младої Верџера* (*Die Leiden des jungen Werthers*) превођена су у више наврата, док је драма *Фаусџ*, у преводу Милана Савића, премијерно изведена на сцени Српског народног позоришта у Новом Саду 1886. године. Страхиња Костић (1983, стр. 110–111), поред рецепције *Фаусџа* на позорници новоградског СНП-а и у књижевној и позоришној критици тога времена, сведочи и о покушају да се 1875. године на сцену постави и комад *Браи и сесџра* у преводу Александра Броћића, међутим, изостају подаци у вези са реализацијом овог плана. Грчићев превод, који је уследио четири деценије касније, остаје „скривен“ у Рукописном одељењу Матице српске (инв. бр. М. 14.876), док се у библиографији *Геџе код Срда и Црноџораца* (Калођера-Петровић и Живојиновић, 2005, стр. 85) спомиње једино превод Боривоја Јевтића (*Браи и сесџра. Позоришна цџра у једном чину*), који је и режирао овај комад, премијерно изведен 18. септембра 1942. године у Српском народном позоришту у Београду.

Грчићев превод и насловом и жанровском одредницом (*Позоришна цџра у једном чину*) кореспондира са Јевтићевим, међутим, већ код списка лица уочава се одступање преводиоца од њему својствене поетике. Транспонованом личних имена он се труди да остане што вернији оригиналу, па је тако „Marianne“ у преводу „Мариана“, а не „Маријана“, што, на пример, у поређењу са персоналом у преводу Грилпарцеровог комада *Морски и љубавни вали* (уп. Пасула и Бели-Генц, 2017, стр. 873–875), можемо тумачити као удаљавање од циљне културе. Грчићев преводилачки стил ипак је уочљив у даљем тексту. Употреба турцизама као на пример „артије“, „муштерије“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 1), „делија“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 6) и „кудурити“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 12), затим колоквијалних израза попут „увардати“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 3), „прођеретати“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 4), „дериште“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 5), „пријан-

ко“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 13) и „отрести“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 4, 5), у значењу ослободити се некога или му побећи, само сведоче о његовој потреби да се приближи циљној култури, што у случају превода Гетеовог комада представља тежњу ка етноцентризму и квалитативном и квантитативном осиромашењу (Берман, 2004, стр. 54, 58–59). Грчићева преводачка поетика одликује се и покушајем изражавања на „народском“ језику, што не кореспондира са Гетеовим стилем и његовом интенцијом. Када у оригиналу Вилхелм саопштава да жели да се на кратко прошета („ich will nur ein paar Gassen auf und ab laufen“, Goethe, 1953, стр. 357), Грчић преводи: „Ја сам рад мало да се прођем по вароши“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 7). Док лик Фабриса у оригиналу Маријану назива најмилијом и најдражом („Allerliebste!“, Goethe, 1953, стр. 361), код Грчића је ово ословљавање „адаптирано“ у „милена момо“, а касније у „девојано“ и „верна љубо“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 11). Описани преводачки поступак може се оправдати историјском условљеношћу преводаца, чија преводачка концепција повезује превод са одређеном етапом развоја домаће културе (Леви, 1982, стр. 31). Поред тога, Грчићева тенденција ка продужавању или тзв. „надпревођењу“ (Берман, 2004, стр. 56), дакле, тежња превода да буде дужи од оригинала, присутна је у (најчешће сувишним) додацима, као у примеру Вилхелмове жеље да изрази оно што га тишти, тј. што му је на срцу: „Шта ми је по срцу *йрелешело йоре-голе*“ (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 16; *исџакла М. П.*). С друге стране, постоје места из оригинала које преводац одлучује да не узме у обзир, тј. искључује их из преводног текста. Тако је, на пример, Вилхелмов монолог о преминулој драгој, Шарлоти, скраћен, тј. понављања која су у њему присутна („Ja, sie wissen von uns droben! sie wissen von uns!“, Goethe, 1953, стр. 354), а чија је функција да додатно појачају ефекат туге и очајања, у преводу изостају (РОМС инв. бр. М. 14.876, стр. 3). Може се закључити да овај Грчићев превод остаје недовршен, пре свега на пољу стилског дефинисања, и да је, из непознатог разлога, остављен по страни и више није усавршаван.³

Шилерова драма *Die Braut von Messina* (1803) представља знатно већи преводачки изазов, како у садржинском тако и у формалном смислу. Овај комад осликава „зрелу“ фазу Шилеровог проучавања антике, експеримент који му омогућава да рефлексије везане за споменути период културе темељније сагледа кроз по-

³ Детаљније о одликама овог Грчићевог превода уп. Пасула, 2019.

етско-позоришну призму. Време и место радње – средњовековна (XI/XII век) Сицилија – указују на етнографско-културну вишеслојност, а Шилеров комад самим тим постаје прототип неортодоксне адаптације грчких митова (Alt, 2008, стр. 189). У питању је коегзистенција грчке митологије, хришћанског учења о моралу и арапског прорицања, дакле, религијски синкретизам који Шилер сматра историјски и географски оправданим (Schulz, 2005, стр. 196). Комад је премијерно изведен 19. марта 1803. године, међутим, управо због свог експерименталног карактера, мишљења публике су од почетка била подељена, те ово дело важи за до данас најређе извођену Шилерову драму (Schulz, 2005, стр. 200–201).

Како за самог аутора тако и касније, у истраживањима његовог драмског стваралаштва, функција хора добија на посебном и пресудном значају. Из тог разлога је Шилер у виду предговора штампаној верзији драме додао и расправу под насловом *Über den Gebrauch des Chors in der Tragödie* (О ујошреду хора у трагедији). Овај уводни текст претходи како историјско-критичким издањима Шилерове драме (уп. Schiller, 1912, стр. 169–178) тако и њеним савременим читалачким издањима.

О присутности Шилерових комада на сцени новосадског позоришта сведочи сам Јован Грчић. Позоришна рецепција започиње Шилеровом драмом *Силејка и људава* (*Kabale und Liebe*) у преводу Јована Ђорђевића (1862). Шилерови *Раздојници* премијерно су изведени 1872. године, читав један век након извођења и објављивања овог комада (*Die Räuber*, 1781), да би уследио превод драме *Die Verschwörung des Fiesco zu Genua*⁴, затим *Дон Карлоса* (изведен два пута – 1873. и 1874. године), и *Марције Сџуарџ* (*Maria Stuart*) у преводу Спири Димитровића Которанина, која је, поред девет новосадских инсценација, „изашла на српску позорницу“ и у другим градовима (Грчић, 1936, стр. 191). Которанин је превео и Шилеровог *Вилхелма Тела* (*Wilhelm Tell*), док превод драме *Die Jungfrau von Orleans* из пера Николе Ђорића није доспео на репертоар новосадског СНП-а. У свом кратком експозеу о Шилеру на новосадској сцени аутор спомиње и свој превод *Неве Месињанске* из 1914. године, који остаје у рукопису (Грчић, 1936, стр. 191).

Грчићев превод (РОМС, инв. бр. М. 9.787) указује на веома смеле измене које су у вези са кључним спољашњим елементима драме. За почетак, већ сам превод наслова и поднаслова сведочи о

⁴ Грчић (1936, стр. 190) спомиње да овај комад, по његовом сазнању, никада није изведен на сцени новосадског СНП-а.

Грчићевој преводилачкој поетици. Немачку реч „Braut“ преводи као „нева“ (невеста, млада), док су завађена браћа („die feindlichen Brüder“) из поднаслова окарактерисана као „душманска“, чиме се склоност ка турцизмима увиђа од самог почетка. Шилерова жанровска одредница „Ein Trauerspiel mit Chören“ (трагедија са хоровима) у потпуности је адаптирана у даљем тексту превода: „Жалосна игра у четири чина“. Док ознака „жалосна игра“ представља дословни превод са немачког језика и у Грчићево време устањени термин, други део превода поднаслова у потпуности одступа од Шилеровог текста. Грчић мења два основна елемента. С једне стране, он како у поднаслову тако и у списку лица и у целом преводу драмског текста игнорише појам „хора“, док, с друге стране, уводи чинове, који у Шилеровом драмском тексту нису експлицитно истакнути. Грчић притом не мења структуру дела, већ „побољшава“ оригинал, формално, тј. структурално га „оплемењујући“ (уп. Берман, 2004, стр. 57).

Преводиочева тежња ка продужавању и појашњавању видљива је и код персонала драме. Док су код Шилера међу лицима наведени „Boten“ (Schiller, 1912, стр. 161), Грчић осећа потребу да нагласи постојање три гласника: „гласник дона Мануела“, „гласник дона Цезара“ и „гласник доне Исабеле“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787). Исти је случај и са хором. Док код Шилера стоји само да је хор сачињен из пратње оба брата („Chor, besteht aus dem Gefolge der Brüder“, Schiller, 1912, стр. 161), Грчић набраја седам мушких имена и групише их у „доглавнике дона Мануела“ и „доглавнике дона Цезара“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787). С обзиром на то да од самог почетка преводилац уклања појам „хора“, у даљем тексту, он прибегава изменама које често доводе до игнорисања делова оригинала, првенствено на нивоу дидаскалија. Док, на пример, Шилер детаљно описује положај и улазак хора на сцену, делећи га у полу-хорове (Schiller, 1912, стр. 183), Грчић свој изворни план спроводи у дело изостављајући напомене и набраја имена седам доглавника истичући њихову поделу у две групе (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 8).

Лексички ниво преводног текста сведочи о Грчићевом преводилачком стилу. Узвишено-патетични стил оригинала на појединим местима у преводном тексту губи на интензитету, понекад чак и на примерености у оквиру контекста. Када дона Исабела у узбуђењу најављује долазак синова узвикујући „O meine Kinder, meine Kinder!“ (Schiller, 1912, стр. 183), Грчић преводи „Ој синци милени!“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 8), дајући античкој

грађи призвак српског народног песништва. И у овом преводу су турцизми неизбежни у појединим деловима: „Родном њивом ходећи рахат, / Мислима пуштајући бахат.“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 11). Управо је на наведеним примерима вредно дивљења преводачко искуство Јована Грчића који, занемарујући тон и стил дела, веома вешто задржава формалне одлике драмског стиха попут броја слогова, као и шеме и врсте риме, дакле, дајући форми примат над садржином, интенцијом и стилем оригинала. Исти је случај са стиховима 240–272 (Schiller, 1912, стр. 186–187) и 900–970 (Schiller, 1912, стр. 207–209), који представљају веома слободну интерпретацију преводиоца (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 29–30, 49–51), док су стихови 277–282 (Schiller, 1912, стр. 187) у потпуности изостављени у преводу. Грчићево приближавање хоризонту очекивања циљне културе⁵ уочљиво је и у називању окупљених ратника („Schar“, Schiller, 1912, стр. 190) „колом“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 19), ходочасника („Pilger“, Schiller, 1912, стр. 202) „хаџијама“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 39), оца („Vater“, Schiller, 1912, стр. 219) „бабајком“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 67), а господара („Herr“, Schiller, 1912, стр. 234) „госом“ (РОМС, инв. бр. М. 9.787, стр. 91).

Упркос специфичним адаптацијама и модификацијама, Грчићев превод Шилерове драме не може се окарактерисати као преграда. Стилске особености преводиоца и даље не мењају суштину и форму оригинала, већ је у првом реду приближавају циљној култури, потврђујући Мешоникову (2004, стр. 25) тезу о поетизацији или литераризацији, дакле, избору украсних елемената према колективном писању датог друштва у датом тренутку.

Поред ових капиталних дела и аутора, Грчић преводи и популарну књижевност, која се из данашње перспективе карактерише као тривијална, или, у најмању руку, заборављена. Одлука да се определи за ова књижевна остварења вероватно је подржана укусом читалачке и позоришне публике његовог доба, као и Грчићевим прагматичним духом – одређени број драмских текстова превођен је у сврху извођења на сцени Српског народног позоришта. Као пример за наведену тврдњу може се споменути комад *Уријел Акусија* Карла Гуцкова [Karl Gutzkow]. Гуцков (1811–1878) је био приповедач, драматичар, журналиста и издавач, једно од истакнутих имена тзв. Младе Немачке (Das Junge Deutsch-

⁵ Исти поступак присутан је и у Грчићевом рукописном преводу Грилпарцерове драме *Морски и љубавни вали* (Пасула и Бели-Генц, 2017, стр. 876).

land), групе револуционарних писаца предмартовског периода у Немачкој, чија дела су забрањивана и изопштавана због стилске и садржинске слободе и радикалности идеја. Из овог књижевног правца једино ће име Хајнриха Хајнеа [Heinrich Heine] оставити значајни печат у историји немачке књижевности, док ће Карл Гуцков остати упамћен не по својим делима, већ по заслуги да је он „открио“ немачког писца Георга Бихнера [Georg Büchner] и издао његова дела након превремене смрти младог аутора (Möller, 2005, стр. 30). Драма *Уријел Акосѿа* (*Uriel Acosta. Trauerspiel in fünf Aufzügen*, 1846) приказује пропаст јеврејског филозофа Акосте, до које долази у чину религијске рестаурације. Сумња, тј. скептични рационализам, доводи овог учењака до конфликта са ортодоксним веровањем, а самим тим и до изопштавања из заједнице (Еке, 2005, стр. 116–117).

Грчићев превод под насловом *Уријел Акосѿа* објављен је 1911. године у Новом Саду. Занимљиво је да Грчић овај превод није навео у својој библиографији (1927), али га спомиње под редним бројем 23 у руком записаном списку насловљеном „Позоришни комади у мом преводу“ (РОМС, инв. бр. М. 4.939, стр. 2). Док се на овој листи комад означава као „трагедија Немца Гуцкова“, у штампаној верзији користи се одредница „Жалосна игра у пет чинова“ (Гуцков, 1911). У *Енциклопедији Српској народној позоришћу* ова драма погрешно је означена као „трагедија у 3 чина“ (истакла М. П.), али се сведочи и о укупно четири извођења у Српском народном позоришту у Сомбору, при чему је премијера била 2. марта 1912. године.

Списак персонала драме указује на Грчићеву потребу да код транскрибовања личних имена у обзир узме циљну културу. С обзиром на то да је простор радње Амстердам, присутна су холандска, али и шпанска лична имена. Преводилац у примеру „Ван дер Ембден“ прибегава немачком изговору „Фандерембден“. Шпанско презиме Де Силва транскрибовано је „Десилва“, али је презиме Де Сантос, с друге стране, задржано у оригиналном, одвојеном облику. Посебно је интересантан појам „црквењака“⁶ као замене за „Tempeldiener“ (слуга у храму), који сведочи о неприкладном уношењу хришћанског елемента у јеврејски културни сетинг.

⁶ О неадекватности истог израза у другом Грчићевом преводу уп. Пасула и Бели-Генц, 2017, стр. 874.

С обзиром на импозантни број Грчићевих превода и прерада са немачког језика, чији се наслови могу пронаћи у његовој библиографији (1927), издвојићемо само неке ауторе и дела које данас можемо окарактерисати као заборављене књижевне артефакте, сведоке културе времена у ком настају. У ову групу спада књижевност за децу: приповетке Франца Хофмана [Franz Hoffmann], затим три Шмитове [Christoph von Schmid] приповетке за децу (*Мува, Славуј и Румене руже*), као и *Годишња времена (Die Jahreszeiten)*, „дечја певанија у два гласа са солима и декламацијама“ (Грчић, 1927, стр. 16) Јозефа Пеца [Joseph Petz]. Поред књижевности за децу, Грчић преводи и четири либрета: Киндовога [Friedrich Kind] *Вилењака (Der Freischütz)*, затим либрето Штраусове [Johann Strauss Sohn] оперете *Слеји миш (Die Fledermaus)*, као и либрета Лорцингових [Gustav Albert Lortzing] опера *Цар и гунђерин (Czaar und Zimmermann)* и *Проба за ојеру (Die Opernprobe)*, при чему последња два превода остају у рукопису.

Грчићев допринос немачко-српској културолошкој вези огледа се и у објављивању *Немачке грамајике за школе и за Србе самоуке* (1906), као и *Немачко-српског речника* (1905). Иако се ова два остварења са данашњег гледишта могу сматрати скромним доприносом или недовољним учинком, с почетка XX века свакако су били веома значајни корак ка озбиљној филолошкој делатности, која ће на простору српског говорног подручја уследити деценијама касније.

На крају XIX и почетком XX века име Јована Грчића важило је за један од стубова српске уметности и културе на простору Војводине, за еминентног критичара и врсног познаваоца европске и српске књижевности. Његов траг данас проналазимо у архивима, рукописним одељењима и библиотекама, али научно истраживање његовог књижевно-преводиачког рада и историјско-културног значаја изостаје. Историја српске књижевности слави малобројне великане, а заборавља на велики број интелектуалаца који су утрли пут развоју националног и културног идентитета. Јован Грчић био је врсни познавалац немачког и мађарског језика и његова интелектуална и преводиачка делатност свакако заслужују дивљење, али и посвећивање пажње научне јавности ненаметљивим доприносиоцима културном развоју.

ЛИТЕРАТУРА Берман, А. (2004). *Превођење и слово или коначишије за далекој*. Превела А. Манчић. Београд: Рад.

- Гете, Ј. В. (1914). *Брај и сесџра. Позоришна иџра у једном чину*. Предео Ј. Грчић. Нови Сад: Рукописно одељење Матице српске, сигн. М. 14.876.
- Грчић, Ј. (1924). *Порџреџи с џисама 2*. Загреб: Издање новосадског Остојџићева фонда.
- Грчић, Ј. (1927). *Мој књижевни рад за џедесет и више џодина. Предео џо сџркума*. Загреб: Тисак југословенске штампе.
- Грчић, Ј. (1936). Шилер на репертоару новосадског Српског народног позоришта. *Гласник Историјској друштва у Новом Саду*, 24 (9/2), 190–192.
- Грчић, Ј. (n. d.). *Позоришни комади у мом џреводу*. Нови Сад: Рукописно одељење Матице српске, сигн. М. 4.939.
- Грчић, Јован. *Енциклопедија Српској народној џозоришња*. Преузето 10. априла 2018. са <http://www.snp.org.rs/enciklopedija/?p=4400>
- Гуцков, К. (1911). *Уријел Акости. Траџична иџра у џеш чинова*. Предео Ј. Грчић. Нови Сад: Штампарија деоничарског друштва Браника.
- Калођера-Петровић, Д. и Живојиновић, Б. (2005). *Геџе код Срда и Црноџораца. Библиоџрафија*. Београд: Гетеово друштво у Београду.
- Костић, С. (1983). Гете у позоришту у Новом Саду. *Радови Инстџиџуџа за сџране језике и књижевност у Новом Саду. Симџозијум о Ј. В. Геџеу*. Нови Сад, 29. и 30. X 1982, 109–116.
- Леви, Ј. (1982). *Умјешност џревођења*. Предео Б. Дабић. Сарајево: Свјетлост.
- Мешоник, А. (2004). *Од линџисџике џревођења до џоешџике џревођења. Двојезично издање*. Превеле Б. Анђелковић и З. Баковић. Београд: Рад.
- Ненин, М. (2011). *Савић Милан*. Ниш – Нови Сад: Филозофски факултет у Нишу / Филозофски факултет у Новом Саду.
- Пасула, М. и Бели-Генц, Ј. (2017). Грилпарцерова драма *Морски и џубавни вали* у рукописном преводу Јована Грчића. *Зборник Маџице српске за књижевност и језик*, 65 (3), 867–881.
- Пасула, М. (2019). Рукописни превод Гетеове једночинке *Брај и сесџра*. *Зборник Маџице српске за сценске умешностџи и музику*, 60 (1) (у штампи).
- Савић, М. (1904). Јеврејка Толеђанка. *Лейџис Маџице српске*, 225 (3), 103–104.
- Уријел Акости. *Енциклопедија Српској народној џозоришња*. Преузето 5. маја 2018. са <http://www.snp.org.rs/enciklopedija/?p=16829>
- Шилер, Ф. (1914). *Нева Месињанска или душманска брађа. Жалосна иџра у чеџири чина*. Предео Ј. Грчић. Нови Сад: Рукописно одељење Матице српске, сигн. М. 9.787.

- Alt, P. A. (2008). *Klassische Endspiele. Das Theater Goethes und Schillers*. München: C. H. Beck.
- Clairmont, H. (2004). Die Geschwister. In: Buck, T. (Hg.). *Goethe Handbuch in vier Bänden. Sonderausgabe. Band 2: Dramen* (142–153). Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Eke, N. O. (2005). *Einführung in die Literatur des Vormärz*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Goethe, J. W. (1953). Die Geschwister. In: Kayser, W. *Goethes Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden. Band 4. Dramatische Dichtungen*. (352–369). Hamburg: Christian Wegner Verlag.
- Hamerling, Robert. (2009). In: Kühlmann, W. (Hg.). *Killy Literaturlexikon. Autoren und Werke des deutschsprachigen Raumes. Band 4* (2., vollständig überarbeitete Auflage, S. 631–633). Berlin/New York: Walter de Gruyter.
- Kayser, W. (1953). Anmerkungen des Herausgebers. In: *Goethes Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden. Dramatische Dichtungen. Band 4* (558–562). Hamburg: Christian Wegner Verlag.
- Möller, K.-P. (2005). Hoffnung auf den Geistesfrühling. Karl Ferdinand Gutzkow (1811–1878). In: J. Enklaar und H. Ester (Hg.). *Im Schatten der Literaturgeschichte. Autoren, die keiner mehr kennt? Plädoyer gegen das Vergessen* (25–40). New York: Rodopi.
- Schiller, F. (1912). Die Braut von Messina. In: Bellermann, L. *Schillers Werke. 5. Band* (159–276). Leipzig/Wien: Bibliographisches Institut.
- Schulz, G.-M. (2005). Die Braut von Messina oder Die feindlichen Brüder. Ein Trauerspiel mit Chören (1803). In: Luserke-Jaqui, M. (Hg.). *Schiller Handbuch. Leben - Werk - Wirkung* (195–214). Stuttgart/Weimar: Verlag J. B. Metzler.

MILICA B. PASULA
UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF GERMAN STUDIES

SUMMARY

JOVAN GRČIĆ AND GERMAN LITERATURE

Jovan Grčić (1855–1941) was an exceptional expert on German language and culture and one of the most prominent Serbian intellectuals from around the turn of the 20th century. However, his translations were forgotten in the following decades and are completely unknown to contemporary readers and academics. The aim of this paper is to call attention to Grčić's essential contribution to the field of German and Serbian cross-cultural connections, as well as to high-

light and analyze the most significant elements of his translational poetics.

This paper presents the extent to which the influence of the target culture is represented in his translations. It focuses on the unpublished translations of two crucial dramatic works: Goethe's *Die Geschwister* and Schiller's *Die Braut von Messina*. The main characteristics of Grčić's translational style are analyzed, which include: his adaptation of original texts in the target culture, the transfer of proper names into Serbian, and the modification of structural and formal elements of original texts as well as deviations relating to their content. The analysis shows that Grčić's translational poetics is a product of cultural and historical context as well as his admirable knowledge of German and his gifted approach to his mother tongue, which are represented in the poetical quality of his work.

KEYWORDS: Jovan Grčić; translational poetics; literary translation; German literature.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).